

рэформы, каардынуючы пры гэтым сваю дзейнасць з адпаведнымі дзяржаўнымі органамі і грамадзкімі арганізацыямі.

Канстытуцыйная рэформа

Міхаіл Пастухоў

Прапанаваныя змены і дапаўненні ў сферы заканадаўчае, выканаўчае і судовае ўлады мяркуецца рэалізаваць на канстытуцыйным узроўні. Таму належыць абмеркаваць пытаньне: які варыянт Канстытуцыі варта абраць за аснову – Канстытуцыю, прынятую 15 сакавіка 1994 г., або новую рэдакцыю Канстытуцыі, уведзеную ў дзеянне 26 лістапада 1996 г.?

Новую рэдакцыю Канстытуцыі з прычыны шматлікіх парушэнняў дзейнага заканадаўства пры яе прыняцці нельга разглядаць у якасці легітымнай. Апрача таго, яна была ўведзеная ў дзеянне насуперак пастановы КС ад 4 лістапада 1996 г. аб рэкамендацыйным характары галасавання што да пытаньняў аб унясенні зменаў і дапаўненняў у Канстытуцыю.

Адзіна легітымнай асновай канстытуцыйных пераўтварэнняў у Беларусі можа выступаць Канстытуцыя 1994 г. Працэс зацвярджэння канстытуцыйнае законнасці Беларусі павінен пачацца з аднаўленьня дзеяння гэтае Канстытуцыі. Аднак з часу фактычнае адмены Канстытуцыі 1994 г. мінула шмат часу. Істотна змянілася заканадаўства, функцыянае новая сыстэма органаў дзяржаўнае ўлады, сфармаваліся новыя праўныя дачыненні. Надаваць дзеянню заканадаўства зваротную моц неметазгодна. Лепш выкарыстаць іншы варыянт: на базе палажэнняў Канстытуцыі 1994 г. падрыхтаваць на пераходны пэрыяд Малую Канстытуцыю Рэспублікі Беларусі. У ёй належыць замацаваць прынцыпы канстытуцыйнага ладу, вызначыць сыстэму органаў дзяржаўнае ўлады, удакладніць іхныя паўнамоцтвы, акрэсьліць пэрспектывы канстытуцыйнага будаўніцтва.

Падрыхтоўка Малой Канстытуцыі на пераходны пэрыяд і ўзгадненне яе тэксту з асноўнымі палітычнымі сіламі могуць разглядацца як падрыхтоўчы этап канстытуцыйнай рэформы ў РБ.

Пасьля падрыхтоўкі праекту Малой Канстытуцыі і яго шырокага абмеркавання на розных узроўнях вядучыя палітычныя партыі зьвяртаюцца да грамадства з прапановай склікаць на аснове пэўных квотаў ад палітычных партыяў і грамадзкіх аб'яднаньняў, якія імкнуцца рэалізаваць палітычныя мэты, Канстытуцыйны сход. Паводле заяўнага прынцыпу, паўнамоцнымі чальцамі Канстытуцыйнага сходу могуць стаць дэпутаты Вярхоўнай Рады 12-га і 13-га скліканьняў пры ўмове, што яны прызнаюць Канстытуцыю 1994 г.

Пытаньнямі падрыхтоўкі і правядзеньня Канстытуцыйнага сходу займаецца аргкамітэт, у які ўвойдуць найбольш уплывовыя прадстаўнікі палітычных партыяў і іншых грамадзкіх арганізацыяў. У залежнасьці ад палітычных варункаў Канстытуцыйны сход можа быць праведзены як на тэрыторыі Беларусі, гэтак і ў адной з сумежных краінаў.

У парадак дня Канстытуцыйнага сходу РБ прапануецца ўлучыць наступныя пытаньні:

- 1) аб выбарах старшыні Канстытуцыйнага сходу, трох ягоных намесьнікаў і адказнага сакратара;
- 2) аб зацьвярдзеньні структуры і складу камісіяў Канстытуцыйнага сходу;
- 3) аб часовым рэглямэнце дзейнасьці Канстытуцыйнага сходу;
- 4) аб прыняцьці Малой Канстытуцыі РБ;
- 5) аб прыняцьці шэрагу часовых законаў (аб выбарах прэзыдэнта; аб выбарах парламэнту (Сойму); аб выбарах у мясцовыя Рады дэпутатаў і кіраўнікоў мясцовых адміністрацыяў; аб Цэнтральнай камісіі па выбарах і тэрытарыяльных выбарчых камісіях; аб парадку фармаваньня ўраду; аб судовай сыстэме; аб Канстытуцыйным Судзе; аб Кантрольнай палаче пры парламэнце (Сойме); аб упаўнаважаным па правах чалавека ў РБ; аб пракуратуры і інш.);
- 6) аб прызначэньні выбараў прэзыдэнта РБ, парламэнту (Сойму), мясцовых Радаў дэпутатаў, кіраўнікоў мясцовых адміністрацыяў.

Канстытуцыйны сход працуе ў рэжыме сэсіі датуль, пакуль ня вырашыць усіх пытаньняў, улучаных у парадак дня. Ніякіх уладных паўнамоцтваў Канстытуцыйны сход ня мае, як і службовыя асобы, якія арганізуюць яго працу.

Пасля абрання Цэнтральнае камісіі па выбарах Канстытуцыйны сход прымае пастанову аб даце (датах) правядзення выбараў.

Дзейныя органы ўлады і кіравання, уключаючы прэзydэнта, урад, міністэрствы, ведамствы, КДБ, пракуратуру, суды, захоўваюць свае паўнамоцтвы да фармавання ўва ўсталяваным парадку легітымных органаў улады. Паводле пастановы Канстытуцыйнага сходу могуць вызначацца часовыя выканаўцы абавязкаў кіраўнікоў згаданых органаў.

Выбары прэзydэнта, у парламэнт, мясцовыя Рады дэпутатаў, кіраўнікоў мясцовых адміністрацый ажноўляюцца пад кантролем міжнародных і ўнутраных назіральнікаў, што выключае фальсыфікацыю іхных вынікаў. Вынікі выбараў публікуюцца. Яны могуць быць абскарджаныя ў судовым парадку. Канчатковыя вынікі галасавання зацьвярджаюцца на паседжанні Канстытуцыйнага сходу.

Пасля прывядзення прэзydэнта і дэпутатаў парламенту да прысягі на вернасць Канстытуцыі паўнамоцтвы Канстытуцыйнага сходу спыняюцца.

Урад РБ – Рада Міністраў – фармуецца парламэнцкай бальшынёй на каліцыйнай аснове або паводле прынцыпу аднапартыйнай бальшыні. Кандыдатуру кіраўніка ўраду прапануе прэзydэнт РБ пасля яе папярэдняга ўзгаднення з парламэнцкімі фракцыямі.

Судзьдзі КС, Вярхоўнага Суду, Найвышэйшага Гаспадарчага Суду, іншых найвышэйшых судаў (калі яны будуць створаныя) выбіраюцца парламэнтам на альтэрнатыўнай аснове на прапанову органаў судзейскага самакіравання, навуковых і адукацыйных юрыдычных устаноў, усебеларускіх праваабарончых арганізацый, дэпутацкіх фракцый з улікам патрабаванняў, якія выстаўляюцца кандыдатам у судзьдзі.

Кандыдатура ўпаўнаважанага па правах чалавека выбіраецца зь спісу кандыдатур, прапанаваных праваабарончымі арганізацыямі з улікам патрабаванняў, што выстаўляюцца кандыдатам на гэтую пасаду.

Адўляецца Кантрольная палата пры парламэнце (на правах сталае камісіі). Апрача дэпутатаў у яе ўваходзяць спецыялісты паводле штатнага раскладу.

Генэральны пракурор выбіраецца зь ліку юрыстаў, прапанаваных дэпутацкімі фракцыямі. У сваёй дзейнасці генэральны пракурор падсправаздачны парламенту і дзейць выключна на падставе Канстытуцыі і законаў РБ.

Наступным этапам канстытуцыйных пераўтварэньняў можа стаць падрыхтоўка на базе Малое Канстытуцыі новай рэдакцыі Канстытуцыі РБ. З гэтай мэтай парлямэнт стварае на дэмакратычнай аснове Канстытуцыйную камісію. Чальцы гэтай камісіі — дэпутаты парлямэнту, чальцы палітычных партыяў, навукоўцы-юрысты, эканамісты і інш. — з улікам айчыннага і замежнага досведу рыхтуюць праект новай Канстытуцыі краіны. Праца над праектам Канстытуцыі павінна адбывацца ўва ўмовах шырокае публічнасьці, абмяркоўвацца ў дэпутацкіх камісіях, на сэсіях парлямэнту, у сродках масавае інфармацыі.

Тэкст новай Канстытуцыі павінен прымацца парлямэнтам пайменным галасаваньнем ня менш як 2/3 сьпісавага складу дэпутатаў. Пасьля прыняцьця парлямэнтам тэкст Канстытуцыі выносіцца на ўсенароднае абмеркаваньне. Канстытуцыя лічыцца прынятай, калі за яе прагаласавала ня менш як 50% зь ліку выбарцаў, улучаных у сьпісы для галасаваньня.

З моманту зацьвярджэньня тэксту Канстытуцыі на ўсенародным галасаваньні (рэфэрэндуме) новая рэдакцыя Канстытуцыі РБ уступае ў моц. Пасьля гэтага абвешчаюцца выбары прэзыдэнта, дэпутатаў парлямэнту, мясцовых органаў самакіраваньня ў адпаведнасьці з прынятым заканадаўствам.

Па сфармаваньні новых прадстаўнічых органаў улады на падставе новае Канстытуцыі РБ канстытуцыйную рэформу ў краіне можна лічыць завершанай.